

AI over US Big Tech in Europa | De invloed ervan en leven zonder US social media!

Hoe dam je een zelf gecreëerde epidemie in?

De invloed van sociale media in handen van Amerikaanse Big Tech-bedrijven (zoals Meta met Facebook, Instagram en WhatsApp, en X van Elon Musk) is enorm en reikt diep in de samenleving, economie en politiek.[\[1, 2\]](#)

1. Maatschappelijke en politieke macht

- **Informatiemonopolie:** Platformen als Facebook, Instagram en X bepalen grotendeels welke inhoud miljarden mensen te zien krijgen via hun algoritmes. Ze sturen daarmee het publieke debat en beïnvloeden hoe mensen denken over nieuws en maatschappelijke thema's. [\[1, 2, 3\]](#)
- **Politieke beïnvloeding:** Individuele eigenaren en aandeelhouders van deze platforms (zoals Elon Musk bij X of leidinggevenden bij Meta) hebben direct invloed op het politieke landschap, campagne tools en de zichtbaarheid van bepaalde politieke opvattingen. [\[1, 2\]](#)
- **Afhankelijkheid van de overheid:** Overheden, maatschappelijke organisaties en politieke partijen zijn in hoge mate afhankelijk geworden van deze commerciële Amerikaanse infrastructuur voor hun communicatie en campagnes. Lees meer over deze zorgen bij [Folia](#). [\[1\]](#)

2. Economische invloed

- **Markt- en advertentiemonopolie:** Bedrijven als Meta domineren de digitale advertentiemarkt en functioneren als poortwachters voor het internetverkeer van het MKB en grote merken. [\[1, 2\]](#)
- **Social commerce:** Sociale media zijn uitgegroeid tot primaire kanalen voor winkelinspiratie en online consumentengedrag (zoals via Instagram-winkelberichten). Bekijk de trends in het rapport van [Rudys.AI](#). [\[1\]](#)

3. Welzijn en psychologische impact

- **Mentale gezondheid:** Vooral visuele platforms (zoals Instagram) hebben een bewezen invloed op het welzijn, het lichaamsbeeld en gevoelens van angst of depressie bij jongeren, onder meer door de druk van likes en algoritmische vergelijking. Meer informatie hierover is te vinden bij het [Trimbos-instituut](#). [\[1\]](#)

4. Kritiek en tegenbewegingen

- **Oproepen tot regulering:** Toezichthouders (waaronder de Nederlandse en Europese autoriteiten) maken zich grote zorgen over de machtsconcentratie en pleiten voor strengere regels rond datagebruik en algoritmes. [1, 2]
- **Digitale soevereiniteit:** Initiatieven zoals [Bits of Freedom](#) roepen op tot verzet tegen deze macht en het zoeken naar open, gedecentraliseerde alternatieven voor Big Tech. Lees de analyses over de nieuwe wind in het medialandschap bij de [NOS](#).

Europa en Nederland zijn in hoge mate afhankelijk van de Amerikaanse AI- en tech-industrie. Deze afhankelijkheid reikt diep in de digitale infrastructuur, de financiering en de modellen die hier gebruikt worden. [1, 2, 3, 4]

1. Kernaspecten van de Amerikaanse AI-afhankelijkheid

- **Infrastructuur en Cloud:** Grote Amerikaanse techreuzen (zoals Microsoft, Google, Amazon en Meta) domineren de clouddiensten en rekenkracht (hyperscalers) die nodig zijn om zware AI-modellen te draaien. [1, 2]
- **Financiering en cultuur:** De ontwikkeling van AI wordt gestuurd door Amerikaanse durfkapitalisten (venture capitalists), waardoor ook Europese strategieën vaak de Amerikaanse logica van schaalvergroten gigafabrieken en miljardeninvesteringen volgen. [1]
- **Modellen en software:** Veel bedrijven en overheden leunen op Amerikaanse taalmodellen (zoals OpenAI/Microsoft, Google Gemini of Anthropic) omdat goedkopere of open-source alternatieven nog vaak in de schaduw staan van deze koplopers. [1]
- **Kennisverlies:** Door verregaande uitbesteding aan Big Tech weten veel organisaties en instellingen (zoals universiteiten en overheden) niet meer precies hoe hun eigen onderliggende IT-keten werkt. [1, 2]

2. Europese pogingen tot verandering

De Europese Unie probeert deze kwetsbaarheid te verminderen: [1]

- De **Europese Commissie** werkt aan plannen om de Europese strategische autonomie op het gebied van technologie en datacenters te vergroten. [1]
- Er klinkt steeds meer kritiek op het klakkeloos kopiëren van het Amerikaanse model; critici pleiten voor pragmatisch gebruik van AI in plaats van het najagen van dure, speculatieve doelen zoals *Artificial General Intelligence* (AGI). [1]

- Onderzoekers en instellingen verkennen vaker publieke, eigen alternatieven om de "tang van Big Tech" te ontvluchten. [1]

Lees meer bij [De Correspondent](#) over hoe de Amerikaanse financieringsstructuur Europa beïnvloedt, of bekijk de analyse van de [NOS](#) over de plannen van de Europese Commissie. [1, 2]

Doorbreken van de US dominantie

Nederlandse organisaties, overheden en IT-bedrijven proberen op verschillende manieren de dominantie van Amerikaanse techreuzen te doorbreken. De strategie richt zich vooral op het bouwen van eigen soevereine AI-modellen, het opzetten van lokale clouddiensten en het strenger handhaven van Europese wetgeving.

Dit gebeurt concreet via de volgende initiatieven:

1. Eigen AI-modellen bouwen: GPT-NL

Om niet langer blind te hoeven vertrouwen op systemen zoals OpenAI of Google, hebben TNO, SURF en het Nederlands Forensisch Instituut (NFI) het initiatief genomen voor [GPT-NL](#).

- **Doel:** Een soeverein, transparant en op Nederlandse cultuur en wetgeving (zoals de AVG) afgestemd taalmodel.
- **Aanpak:** In tegenstelling tot Amerikaanse modellen traint GPT-NL uitsluitend met data waarvoor expliciet rechten zijn verkregen. De broncode is openbaar, waardoor Nederlandse overheidsinstanties en bedrijven precies kunnen controleren hoe beslissingen tot stand komen. [1, 2]

2. Het bundelen van cloudkrachten: Een "Nedercloud"

De afhankelijkheid van clouddiensten zoals Microsoft Azure en AWS is een van de grootste knelpunten. In april 2026 hebben **KPN en zes andere Nederlandse IT- en cloudbedrijven de krachten gebundeld** om samen een vuist te maken tegen Amerikaanse Big Tech. Dit samenwerkingsverband biedt een lokaal alternatief voor gegevensopslag en rekenkracht, specifiek gericht op de Nederlandse overheid en vitale sectoren die hun data absoluut binnen de eigen landsgrenzen willen houden. [1, 2, 3]

3. Digitale grenzen bewaken en handhaven

Naast het bouwen van alternatieven, zet Nederland zwaar in op handhaving via de Europese Unie om de techreuzen binnen de lijntjes te laten kleuren. De Nederlandse topambtenaar [Rita Wezenbeek leidt namens de Europese Commissie de strijd tegen Big Tech](#). Met wetten zoals de *Digital Markets Act* (DMA) en de *Digital Services Act* (DSA)

deelt haar team miljardenboetes uit aan bedrijven als Meta en Google om eerlijke concurrentie af te dwingen en te voorkomen dat zij Europese innovatie verstikken. [1]

4. Pragmatische verschuiving naar Open-Source

Binnen de Nederlandse overheid en het onderwijs is er een actieve beweging om 'proprietaire' (gesloten Amerikaanse) software te vervangen door open-source en *open weights* modellen (zoals het Europese Mistral of opensource-varianten). Organisaties moderniseren hun IT-landschap zo dat ze niet vastgeketend zitten aan één specifieke Amerikaanse leverancier (de zogenaamde *vendor lock-in*), maar flexibel kunnen wisselen van AI-aanbieder wanneer dat nodig is. [1, 2, 3]

Wil je dieper ingaan op hoe het Nederlandse model **GPT-NL** precies presteert in vergelijking met Amerikaanse modellen, of ben je benieuwd naar de specifieke risico's van een **vendor lock-in** bij clouddiensten?

Nederland maakt vrijwel 100% van de samenleving direct of indirect gebruik van technologie van Amerikaanse Big Tech-bedrijven (zoals Microsoft, Apple, Google, Meta en Amazon) voor computersystemen en sociale media. De afhankelijkheid van deze infrastructuur is nagenoeg universeel, zowel bij consumenten als binnen de overheid en het bedrijfsleven. [1, 2]

Het gebruik laat zich opdelen in twee hoofdsegmenten:

1. Computersystemen en Besturingssystemen

Zodra een Nederlander een computer, smartphone of tablet opstart, is de kans dat dit via Amerikaanse tech verloopt nagenoeg gegarandeerd. [1]

- - **Desktop en Laptop:** Volgens marktdata van [Statcounter](#) is Microsoft Windows met ruim 70% marktaandeel de absolute koploper op de computer. Apple macOS volgt met ongeveer 15%. Alternatieven zoals Linux (ondanks een recente stijging naar ruim 12%) en ChromeOS vullen de rest aan. [1, 2, 3]
 - **Mobiele apparaten:** Omdat de meeste Nederlanders hun smartphone als primaire computer gebruiken, is de duopolie hier compleet. Android (Google) bezit circa 55% van de markt en iOS (Apple) circa 45%. [1, 2]
 - **Vitale Infrastructuur:** Uit grootschalig data-onderzoek van de [NOS](#) blijkt dat **twee derde van de Nederlandse overheden, scholen, zorginstellingen en vitale bedrijven** volledig draait op Amerikaanse clouddiensten (zoals Microsoft Azure, Google Cloud of Amazon Web

Services). 67% van alle overheidsdomeinen is direct gelinkt aan minstens één Amerikaanse Big Tech-partij. [1, 2]

2. Sociale Media

Sociale media vormen met 31% het grootste aandeel in de totale online tijd van Nederlanders. De markt wordt nagenoeg volledig beheerd door Amerikaanse giganten (Meta, Alphabet en Microsoft), met uitzondering van het Chinese TikTok. [1, 2, 3]

- **Bereik:** In totaal maken **14,6 miljoen Nederlanders** (wat neerkomt op zo'n 85 tot 90% van de totale bevolking en ruim 96% van iedereen boven de 15 jaar) actief gebruik van social media. [1, 2]
- **Platformen:** De gemiddelde Nederlander heeft een account op **4,5 verschillende platformen**. De top 3 meest gebruikte netwerken in Nederland (WhatsApp, Facebook en Instagram) zijn volledig in handen van het Amerikaanse Meta. YouTube is eigendom van het Amerikaanse Alphabet (Google). [1, 2, 3]

Consumenten versus Bedrijven & Overheid

De afhankelijkheid van Amerikaanse Big Tech is in beide groepen extreem hoog, maar de **manier waarop** verschilt wezenlijk.

- **Consumenten (Keuzevrijheid in de praktijk):**
 - Consumenten kiezen massaal voor het gemak van het iOS- en Android-ecosysteem.
 - Hoewel consumenten theoretisch kunnen overstappen op opensource-alternatieven, gebruikt **minder dan 2%** dit in het dagelijks leven vanwege het gebrek aan app-ondersteuning.
 - Consumenten betalen voornamelijk met hun **data en advertentietijd**, in plaats van met directe licentiekosten.
- **Bedrijven & Overheid (Vendor Lock-in):**
 - Binnen de zakelijke markt en de overheid is de afhankelijkheid structureel verankerd in de bedrijfsvoering.
 - **Ruim 85% van de Nederlandse werkplekken** is volledig afhankelijk van [Microsoft 365](#) (Word, Excel, Outlook, Teams).
 - Organisaties kampen met een zogeheten *vendor lock-in*: software, koppelingen met de Belastingdienst, patiëntendossiers en interne netwerken zijn zo diep geïntegreerd met Amerikaanse cloud-

infrastructuur dat migratie miljarden euro's zou kosten en jaren in beslag zou nemen.

Europese Privacywetgeving (De Tegenreactie)

Omdat de vitale infrastructuur van Nederland en Europa bijna volledig in Amerikaanse handen is, heeft de Europese Unie de afgelopen jaren strenge wetgeving ingevoerd om de macht van Big Tech in te perken en Europese burgers te beschermen.

- **AVG (Algemene Verordening Gegevensbescherming):**
 - Deze wet verbiedt Amerikaanse bedrijven om zomaar data van Europese burgers door te sturen naar servers in de Verenigde Staten, waar de privacybescherming minder strikt is.
 - Dit leidde tot het EU-US Data Privacy Framework, waardoor Big Tech miljarden moest investeren in datacenters op Europese bodem (zoals in de Eemshaven en Midden-Meer).
- **Digital Markets Act (DMA):**
 - Deze wet pakt de monopoliepositie van 'poortwachters' (zoals Apple, Alphabet en Meta) aan.
 - Apple wordt hiermee bijvoorbeeld verplicht om alternatieve app-stores toe te staan op de iPhone, en Meta moet toestaan dat andere chat-apps (zoals Signal) kunnen communiceren met WhatsApp.
- **Digital Services Act (DSA):**
 - Deze wet dwingt sociale-mediaplatformen om desinformatie, illegale content en haatzaaien binnen de EU veel agressiever aan te pakken, op straffe van miljardenboetes die kunnen oplopen tot 6% van hun wereldwijde jaaromzet

De Nederlandse overheid probeert al jaren strategische autonomie te herwinnen. Dit doet zij via het beleid "**Open tenzij**", wat betekent dat overheidsinstanties verplicht zijn om opensource-software te overwegen voordat ze proprietary (gesloten) software van Big Tech inkopen.

Hieronder staat een overzicht van de concrete alternatieven die momenteel binnen de Nederlandse overheid en vitale sectoren worden getest, ingezet of overwogen om de afhankelijkheid van Amerikaanse cloud- en kantoorssystemen te verkleinen.

1. Kantooromgeving en Samenwerking (Alternatieven voor Microsoft 365 / Google Workspace)

De grootste uitdaging ligt bij de dagelijkse kantoorsoftware (mail, tekstverwerking en chat).

- **Nextcloud:** Dit is momenteel het belangrijkste opensource-alternatief voor Microsoft OneDrive en SharePoint. De Rijksoverheid en verschillende gemeenten gebruiken Nextcloud al voor het veilig delen van bestanden en interne samenwerking op eigen servers.
- **LibreOffice / OnlyOffice:** Ter vervanging van Microsoft Word, Excel en PowerPoint. OnlyOffice geniet vaak de voorkeur in overheidsprojecten omdat het beter integreert in de browser (binnen Nextcloud) en een hogere compatibiliteit heeft met Microsoft-bestandsformaten (.docx, .xlsx).
- **Matrix / Element:** Dit is een opensource, decentraal communicatieprotocol dat wordt ingezet als alternatief voor Microsoft Teams en WhatsApp. Het Ministerie van Defensie en de politie experimenteren hiermee voor beveiligde, interne communicatie.

2. Besturingssystemen (Alternatieven voor Windows en macOS)

- **Linux (Ubuntu / Debian):** Verschillende Nederlandse gemeenten hebben in het verleden geëxperimenteerd met Linux op de werkplek. Hoewel het op servers en in datacenters de standaard is, blijft de uitrol op de desktop van ambtenaren complex. Dit komt doordat veel specifieke overheidsapplicaties (zoals systemen voor paspoortuitgifte of bouwvergunningen) destijds exclusief voor Windows zijn gebouwd.

3. Digitale Identiteit en Authenticatie (Alternatieven voor Big Tech Login)

- **IRMA / Yivi:** Om te voorkomen dat burgers overal moeten inloggen met systemen van Google, Apple of Facebook, steunt de overheid initiatieven zoals Yivi (voorheen IRMA). Dit is een opensource, privacy-vriendelijke ID-app waarmee burgers via cryptografische attributen hun identiteit kunnen bewijzen zonder dat data centraal wordt opgeslagen.

De Praktijk: Succesverhalen en Grote Knelpunten

Hoewel de wil er is, verloopt de transitie in de praktijk met wisselend succes vanwege een aantal harde knelpunten:

Knelpunt	Omschrijving
Het 'Interoperabiliteit'-probleem	Als een gemeente volledig overstapt op OnlyOffice, maar de Belastingdienst of het Ministerie stuurt complexe Excel-macro's die alleen in Microsoft Excel werken, loopt het werkproces vast.
Kennis en Beheer	Opensource-software vereist dat de overheid zélf de servers beheert en de IT-kennis in huis heeft. Bij Microsoft Azure of Google Cloud wordt dit onderhoud uitbesteed aan de leverancier. Door het tekort aan IT-personeel kiest men vaak toch voor het gemak van Big Tech.
Kosten op Korte Termijn	Opensource-licenties zijn gratis, maar de migratie, het omscholen van duizenden ambtenaren en het aanpassen van legacy-software kost miljarden euro's.

Huidige Strategie: De Hybride Route

Omdat een volledige overstap naar opensource op de korte termijn onmogelijk is, kiest Nederland momenteel voor een **hybride cloudstrategie**. Dit houdt in dat de overheid wel gebruikmaakt van Amerikaanse software (zoals Microsoft), maar dwingt dat de data wordt opgeslagen in een zogeheten *Sovereign Cloud*. Dit zijn streng afgeschermd, Europese datacenters waar Amerikaanse moederbedrijven juridisch en technisch geen toegang toe hebben.

Nederlandse Overheden en de Open Source Werkplek

De Nederlandse overheid is **niet direct massaal en volledig overgestapt** op opensource-werkplekken, maar bevindt zich momenteel in de meest actieve transitie- en testfase tot nu toe. [1, 2, 3, 4]

- **De Digitale Werkplek Pilot (2026):** Begin 2026 zijn vier grote Nederlandse gemeenten — **Amsterdam, 's-Hertogenbosch, Zaanstad en Ede** — samen met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) een praktijktest gestart. Ambtenaren testen hier een volledig autonome digitale werkomgeving genasmd '**MijnBureau**', die draait op een Linux-besturingssysteem. [1, 2]
- **NixOS als Soevereint Fundament:** Onder regie van het Rijksbrede programma *Beter Samen Werken* (BSW) ontwikkelt de overheid een eigen

soverein alternatief voor Windows en Office. Dit platform is gebouwd op de Nederlandse Linux-distributie **NixOS**, gecombineerd met opensource-samenwerkingssoftware. [1, 2]

- **Brede Politieke Toezegging:** Overheden hebben de intentie om opensource structureel te verankeren. De Rijksoverheid, provincies, gemeenten en de onderwijskoepel SURF hebben de **OSPO-Overeenkomst** (Open Source Program Office) ondertekend. Hiermee verplichten zij zich om binnen hun organisaties speciale opensource-programmakantoren in te richten om de afhankelijkheid van internationale tech-leveranciers af te bouwen. Daarnaast hebben gemeenten opensource vastgelegd in hun inkoopvoorwaarden ("open source, tenzij"). [1, 2, 3]

2. De Europese Gaia-X Alliantie (Stand van Zaken)

Gaia-X is in 2020 gelanceerd door met name Duitsland en Frankrijk als hét grote Europese antwoord op de dominantie van Amerikaanse cloudreuzen (AWS, Microsoft Azure, Google Cloud). De doelstelling was het creëren van een soevereine, veilige en transparante Europese data-infrastructuur.

De alliantie heeft een complexe ontwikkeling doorgemaakt en de stand van zaken kenmerkt zich door een verschuiving van theorie naar specifieke industriesectoren:

- **Geen eigen cloud, maar een keurmerk:** Een veelvoorkomend misverstand is dat Gaia-X zélf een fysieke clouddienst of hyperscaler is. Gaia-X bouwt geen datacenters. Het is een architectuur van **open standaarden, labels en protocollen**. Het definieert de spelregels (zoals strikte datalocalisatie binnen de EU, interoperabiliteit en volledige controle over eigen data) waar cloudleveranciers aan moeten voldoen om het Gaia-X-label te krijgen.
- **De Big Tech-paradox (Verwatering van het concept):** Het project kreeg te maken met zware kritiek omdat de Amerikaanse Big Tech-bedrijven (zoals Microsoft en Google) zelf óók lid mochten worden van de Gaia-X-organisatie. Critici en kleinere Europese cloudleveranciers stelden dat de oorspronkelijke ambitie van 'Europese digitale autonomie' hierdoor is verwaterd. De Amerikaanse giganten pasten hun eigen infrastructuur simpelweg zo aan dat ze aan de minimale Gaia-X-architectuurrichtlijnen voldeden.

- **Focus op Dataspace-projecten:** Gaia-X heeft de focus verlegd naar specifieke sectorale netwerken (dataspaces) waarin Europese bedrijven veilig gegevens met elkaar kunnen delen zonder tussenkomst van Amerikaanse platformen.
 - Het meest concrete en succesvolle voorbeeld hiervan is **Catena-X** in de auto-industrie. Hierin delen Europese autobouwers (zoals BMW en Mercedes) en toeleveranciers logistieke en duurzaamheidsdata met elkaar via de Gaia-X-standaarden.
 - In Nederland stimuleert de *Nederlandse Gaia-X Hub* soortgelijke dataspaces binnen de agrifoodsector en de logistiek.

Samengevat: Gaia-X is er niet in geslaagd om de Amerikaanse clouddiensten van de markt te vegen. Wel heeft het een Europees ecosysteem van standaarden neergezet. Dit dwingt techreuzen om aanpasbare, zogeheten 'Sovereign Cloud'-oplossingen aan te bieden die de Europese dataregie respecteren. [1]

Als je hier verder naar wilt kijken, geef gerust een seintje:

- Wil je weten hoe het **MijnBureau-platform** technisch is opgebouwd en welke apps (zoals Nextcloud of OnlyOffice) erin verwerkt zitten?
- Ben je benieuwd naar het initiatief **Common Ground**, waarmee Nederlandse gemeenten hun data loskoppelen van traditionele softwareleveranciers?

AI-reacties kunnen fouten bevatten. [Meer informatie](#)

Wat is Common Ground

Common Ground is een grootschalige hervorming van de gemeentelijke IT-infrastructuur in Nederland. Het is een initiatief van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en de gemeenten zelf. Het doel is om de manier waarop gemeenten met gegevens omgaan radicaal te veranderen, om zo minder afhankelijk te worden van grote softwareleveranciers, burgers beter te beschermen en sneller digitale diensten te ontwikkelen.

Om te begrijpen wat Common Ground doet, helpt het om te kijken naar het probleem van de traditionele gemeentelijke IT.

Het Probleem: De 'Informatie-eilanden'

Traditioneel werkt elke gemeente met tientallen verschillende softwaresystemen (voor paspoorten, Wmo-uitkeringen, bouwvergunningen, etc.), vaak geleverd door een klein aantal machtige IT-leveranciers.

- Elk van deze systemen heeft zijn eigen database.
- Als gegevens moeten worden gedeeld, worden er kopieën van data heen en weer gestuurd (bijvoorbeeld: adresgegevens worden gekopieerd van de Basisregistratie Personen naar het parkeersysteem).
- Dit zorgt voor **data-vervuiling** (inconsistente gegevens), **privacyrisico's** (overal slingeren kopieën van persoonsgegevens) en een enorme **vendor lock-in** (gemeenten zitten vast aan de leverancier van de database).

De Oplossing van Common Ground: Data bij de Bron

Common Ground lost dit op door een nieuwe ICT-architectuur te introduceren. De kernfilosofie is: **Haal data op bij de bron en kopieer het niet.**

De architectuur wordt opgedeeld in lagen, vergelijkbaar met een modern smartphone-ecosysteem:

24. **De Datalayer (Bron):** Gegevens (zoals je adres of geboortedatum) staan op slechts één beveiligde plek: de bronregistratie. Er worden geen kopieën meer gemaakt.
25. **De Integratielayer (API's):** Applicaties mogen de data niet zomaar inzien. Ze moeten via gestandaardiseerde, beveiligde digitale stekkers (**API's**) toestemming vragen om de data kortstondig te 'bevragen'.
26. **De Applicatielayer (De software):** De softwareprogramma's die ambtenaren of burgers gebruiken, bevatten zelf *geen* data meer. Het zijn alleen nog maar 'schermen' die data tonen die live bij de bron wordt opgehaald.

Wat zijn de voordelen?

- **Privacy en Veiligheid:** Omdat er geen data meer wordt gekopieerd, is het veel makkelijker om te controleren wie welke gegevens inziет. Als een burger verhuist, hoeft dat maar op één plek te worden aangepast.
- **Minder afhankelijkheid (Weg met de lock-in):** Omdat de data losgekoppeld is van de software, kan een gemeente heel eenvoudig overstappen naar een andere softwareleverancier (of een opensource-alternatief). De data blijft immers gewoon in de eigen gemeentelijke bron staan.

- **Sneller innoveren:** Als gemeente A een handige app bouwt om een verhuizing door te geven via de Common Ground-API's, kan gemeente B die app morgen gratis kopiëren en direct gebruiken.

Status in 2026

Common Ground is geen verre toekomstmuziek meer, maar de actuele standaard aan het worden. Vrijwel alle Nederlandse gemeenten hebben zich gecommitteerd aan deze transitie. Stapsgewijs worden oude softwaresystemen (de zogeheten *legacy-systemen*) uitgefaseerd en vervangen door applicaties die voldoen aan de Common Ground-architectuur. Het vormt daarmee, samen met projecten zoals *MijnBureau* (de opensource-werkplek), de ruggengraat van de Nederlandse digitale soevereiniteit op lokaal niveau.

1. Concreet voorbeeld: Open Zaak en het Signalen-platform

Binnen de Common Ground-architectuur zijn al diverse concrete applicaties en diensten gebouwd die door tientallen gemeenten worden gedeeld. Twee toonaangevende voorbeelden zijn:

- **Open Zaak (Zaaksysteem):** Dit is het meest succesvolle Common Ground-product. Traditioneel kocht elke gemeente een duur, gesloten zaaksysteem om de status van aanvragen (zoals een verhuizing of parkeervergunning) bij te houden. **Open Zaak** is een volledig opensource zaaksysteem dat voldoet aan de Common Ground-standaarden. Het slaat zelf geen data op, maar communiceert via API's met de landelijke basisregistraties. Tientallen gemeenten (waaronder Rotterdam, Utrecht en kleinere gemeenten) gebruiken dit nu, waardoor ze miljoenen euro's aan licentiekosten besparen.
- **Het Signalen-platform:** Dit platform is oorspronkelijk door de gemeente Amsterdam ontwikkeld om 'Meldingen Openbare Ruimte' (zoals een kapotte lantaarnpaal of illegaal gedumpt vuilnis) te verwerken. Omdat het opensource is gebouwd volgens de Common Ground-principes, hebben gemeenten zoals Den Bosch, Eindhoven en Groningen dit platform direct gekopieerd en voor hun eigen stad ingericht.

2. De rol van Haven (Onafhankelijkheid van Big Tech Cloud)

Binnen Common Ground is **Haven** de technische cloudstandaard die ervoor zorgt dat gemeenten hun software overal kunnen draaien, zonder vast te zitten aan één specifieke cloudleverancier zoals Microsoft Azure, Amazon Web Services (AWS) of Google Cloud.

- **Wat is Haven?** Haven is een set afspraken en opensource-technologieën (sterk gebaseerd op *Kubernetes*, de wereldwijde opensource-standaard voor het draaien van software-applicaties). Het functioneert als een universele stekkerdoos.
- **De rol in digitale soevereiniteit:** Als een gemeente een Common Ground-app (zoals Open Zaak) bouwt, wordt deze 'verpakt' volgens de Haven-standaard. Hierdoor wordt de software volledig portable (verplaatsbaar):
 - De gemeente kan de app draaien in een eigen fysiek gemeentelijk datacenter.
 - De gemeente kan de app draaien bij een lokale, Europese cloudaanbieder (zoals Exoscale of OVHcloud).
 - Als het écht niet anders kan, kan de app ook draaien op Microsoft Azure, maar *zonder* dat de code gebruikmaakt van specifieke, exclusieve Microsoft-functies.
- **Geen Vendor Lock-in op Cloudniveau:** Mocht een Amerikaanse cloudprovider de prijzen drastisch verhogen of niet meer aan de Europese privacywetgeving (AVG) voldoen, dan stelt Haven een gemeente in staat om de complete softwareomgeving binnen een dag te verhuizen naar een andere (Europese) provider.

Kort samengevat: Waar Common Ground ervoor zorgt dat gemeenten niet meer vastzitten aan specifieke *software*leveranciers, zorgt Haven ervoor dat ze niet meer vastzitten aan specifieke *cloud*leveranciers.

Als je dit interessant vindt, kunnen we nog verder kijken naar:

- Hoe de **beveiliging en auditing** (het toezicht) op privacy werkt wanneer data live via API's wordt bevraagd?

De **Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG)** speelt een cruciale, sturende rol in de transitie naar Common Ground en Haven. Omdat individuele gemeenten vaak te klein zijn om vuist te maken tegen gigantische softwareleveranciers, treedt de VNG op als de collectieve inkoper en regisseur.

De VNG verplicht leveranciers om aan deze nieuwe standaarden te voldoen via een aantal krachtige instrumenten:

1. Collectieve inkoop en de GIBIT (Gemeentelijke Inkoopvoorwaarden)

Het machtigste wapen van de VNG is de **GIBIT** (Gemeentelijke Inkoopvoorwaarden bij IT). Dit is de standaardset met juridische en technische eisen die bijna alle 342 Nederlandse gemeenten verplicht gebruiken bij de aanschaf van software.

- **Aanpassing van de voorwaarden:** De VNG heeft de Common Ground-principes (zoals het verplicht aanbieden van open API's en het scheiden van data en applicatie) direct verankerd in deze inkoopvoorwaarden.
- **Geen compliant software = Geen overheidsopdracht:** Als een IT-leverancier een aanbesteding wil winnen, *moet* de software voldoen aan de GIBIT. Leveranciers die vasthouden aan gesloten systemen of weigeren data open te stellen, sluiten zichzelf hiermee direct uit van de miljoenenmarkt van de Nederlandse lokale overheid.

2. De Groei-agenda en het 'Common Ground Ready'-label

De VNG begrijpt dat traditionele IT-leveranciers hun software niet van de ene op de andere dag volledig kunnen herbouwen. Daarom heeft de VNG, samen met marktpartijen, een **Groei-agenda** opgesteld.

- Dit is een stappenplan waarin leveranciers zwart-op-wit toezeggen wanneer hun software aan welke Common Ground-eisen voldoet.
- De VNG toetst softwareproducten actief. Producten die aan de eisen voldoen, krijgen een soort 'Common Ground certificering'. Gemeenten kunnen in de softwarecatalogus van de VNG direct zien welke leveranciers meewerken en welke achterblijven.

3. Softwareconglomeraten dwingen tot openbreken van data

De Nederlandse gemeentelijke markt werd decennialang gedomineerd door een oligopolie van een paar grote IT-dienstverleners (zoals Centric en PinkRocade). Deze partijen hielden gemeenten vaak gevangen in hun eigen systemen.

- De VNG voert namens alle gemeenten de strategische marktgesprekken met de directies van deze IT-reuzen.
- Door als één blok op te treden, heeft de VNG afgedwongen dat deze traditionele leveranciers nu verplicht API-koppelingen moeten bouwen, zodat gemeenten hun data los kunnen trekken uit de oude systemen en kunnen doorsturen naar modernere Common Ground-applicaties (zoals *Open Zaak*).

4. Co-creatie en 'Samen Organiseren'

De VNG verplicht niet alleen vanaf de zijlijn, maar bouwt zelf mee via haar uitvoeringsorganisatie **VNG Realisatie**.

- De VNG financiert en coördineert opensource-projecten.
- Als een grote marktpartij weigert een Common Ground-app te bouwen, geeft de VNG een groep gemeenten de middelen om zélf een opensource-alternatief te ontwikkelen (zoals bij het *Signalen-platform* gebeurde). Hierdoor ontstaat gezonde marktwerking: leveranciers moeten wel veranderen, anders worden ze ingehaald door gratis opensource-alternatieven van de overheid zelf.

De Europese Unie heeft ingezien dat nationale initiatieven zoals het Nederlandse Common Ground en de opensource-werkplekken alleen echt kunnen slagen als er een **brede Europese wettelijke basis** onder ligt. Om de digitale soevereiniteit te waarborgen en Big Tech-afhankelijkheid af te bouwen, heeft de EU een pakket aan wetgeving geïntroduceerd dat overheden direct dwingt én steunt om open standaarden te gebruiken [Civics].

De belangrijkste wetgevingen die hierop aansluiten zijn:

1. Interoperable Europe Act (De Wet voor een Interoperabel Europa)

Dit is de belangrijkste wet voor initiatieven zoals Common Ground. Deze verordening verplicht overheidsinstanties in de EU om hun digitale diensten **interoperabel** te maken. Dat betekent dat systemen naadloos met elkaar moeten kunnen communiceren en gegevens moeten kunnen uitwisselen.

- **Wat de wet verplicht:** Overheden binnen de EU moeten bij het bouwen of inkopen van nieuwe IT-systemen verplicht onderzoeken of er al bestaande, herbruikbare (opensource) oplossingen zijn binnen de EU.
- **De link met de VNG en Common Ground:** Deze wet geeft de VNG een enorme juridische stok achter de deur. Het dwingt softwareleveranciers om te stoppen met gesloten, propriëtaire systemen. Als een leverancier zijn software niet openstelt via API's en open standaarden, mag een overheid deze software volgens de Europese regels op termijn simpelweg niet meer inkopen.

2. Data Act (De Dataverordening)

De Europese **Data Act** pakt een van de grootste frustraties van het Common Ground-principe aan: het 'gijzelen' van data door leveranciers (data lock-in).

- **Recht op dataportabiliteit:** De Data Act geeft gebruikers (zowel burgers als overheden en bedrijven) het wettelijke recht om de data die zij genereren in een apparaat of softwareomgeving, direct en kosteloos op te vragen en te verhuizen naar een andere aanbieder.

- **Impact op Big Tech en cloudleveranciers:** Als een Nederlandse gemeente besluit haar software te verhuizen van Microsoft Azure naar een Europese Havencloud, verbiedt de Data Act cloudreuzen om buitensporige 'exit-tarieven' (*egress fees*) te rekenen voor het exporteren van de data. De wet dwingt clouddaanbieders om technische barrières weg te nemen, zodat de overstap naar opensource of lokale cloudpartijen vloeiend kan verlopen.

3. De European Open Source Strategy

Hoewel dit formeel een strategisch kader is en geen directe wet, stuurt de Europese Commissie hierin heel strak op het principe "**Open Source First**" voor haar eigen IT-infrastructuur. De Commissie heeft een eigen *Open Source Programme Office* (OSPO) opgericht. Het beleid van de Nederlandse overheid om OSPO's in te richten bij gemeenten en ministeries is rechtstreeks afgeleid van deze Europese strategie. Het doel is om een Europese bibliotheek van opensource-overheidssoftware te bouwen, zodat een applicatie die in Frankrijk of Estland is ontwikkeld, direct door de VNG in Nederland kan worden ingezet.

Het grotere plaatje: De "EU Digital Toolkit"

Samen met de eerder genoemde **DMA** (die poortwachters dwingt hun platformen open te stellen) en de **AVG** (die data binnen Europa houdt), vormen de *Interoperable Europe Act* en de *Data Act* een sluitend juridisch schild.

Waar de Nederlandse overheid met Common Ground en Haven voorheen een pionier was die zelf de markt moest dwingen, heeft zij nu de **volledige ruggengraat van de Europese wetgeving** om leveranciers te dwingen zich aan de open, soevereine standaarden te conformeren.

Kan de samenleving zonder X, Facebook en Instagram?

De samenleving kan absoluut functioneren zonder X (Twitter), Facebook en Instagram. Hoewel deze platformen diep verweven zijn met ons dagelijks leven, de economie en de nieuwsvoorziening, is een maatschappij zonder hen prima mogelijk. Het zou wel leiden tot een ingrijpende verschuiving in hoe we communiceren, informatie consumeren en zaken doen.

Hieronder staat een overzicht van de impact, de nadelen én de voordelen als deze drie platformen plotseling zouden verdwijnen.

De directe impact en nadelen

-

- **Informatievoorziening:** X fungeert momenteel als de wereldwijde nieuwsradar voor journalisten, politici en burgers tijdens crises. Zonder X vertraagt de snelheid waarmee breaking news zich verspreidt.
- **Economische schade:** Miljoenen bedrijven, van multinationals tot zzp'ers, zijn afhankelijk van Facebook en Instagram voor marketing, advertenties en klantcontact. Het wegvallen hiervan zou direct zorgen voor lagere omzetten en het dwingen tot duurdere alternatieven.
- **Sociale isolatie:** Voor veel mensen zijn deze platformen de primaire manier om contact te houden met vrienden en familie, zeker over lange afstanden.

De positieve keerzijde (de voordelen)

- - **Mentale gezondheid:** Onderzoek linkt Instagram en Facebook regelmatig aan een verminderd zelfbeeld, depressie en angstgevoelens (vooral onder jongeren). Zonder deze platformen zou de druk van de 'perfecte online wereld' wegvallen.
 - **Minder polarisatie:** De algoritmes van X en Facebook zijn ontworpen om emotie en ophef te belonen, wat bijdraagt aan maatschappelijke tweedeling en de snelle verspreiding van nepnieuws. Zonder hen zou het publieke debat mogelijk rustiger en feitelijker worden.
 - **Meer privacy:** Grote techbedrijven zouden stoppen met het massaal verzamelen en doorverkopen van persoonlijke gebruikersdata voor gerichte advertenties.

Wat er in het gat springt

Als X, Facebook en Instagram verdwijnen, ontstaat er een vacuüm dat snel gevuld zal worden:

- - **Bestaande alternatieven groeien:** Platformen zoals LinkedIn (voor zakelijk netwerken), YouTube, TikTok, Reddit of gedecentraliseerde netwerken zoals Mastodon en Bluesky zullen een stormachtige groei doormaken.

- **Terugkeer naar de basis:** Communicatie verschuift nog meer naar directe chatapps zoals WhatsApp en Signal, of naar traditionele media (kranten, televisie) en fysieke ontmoetingen.

Kortom: de samenleving stort niet in zonder deze platformen, maar transformeert. Het zou een herwaardering betekenen van hoe we met elkaar en met informatie omgaan.

Het wegvallen van Facebook, Instagram en X zou een enorme verschuiving teweegbrengen. Hieronder worden beide scenario's – de werking van privacyvriendelijke alternatieven én de economische gevolgen – in detail uitgewerkt.

1. Hoe werken privacyvriendelijke alternatieven?

Wanneer we overstappen naar privacyvriendelijke alternatieven (zoals Mastodon als vervanger voor X, en Pixelfed voor Instagram), verandert de basis van hoe een sociaal netwerk functioneert. Deze platforms maken gebruik van het zogenaamde **Fediverseen** werken op basis van **decentralisatie**.

- **Het e-mailprincipe (Federatie):** Er is niet één bedrijf (zoals Meta) dat de baas is. In plaats daarvan bestaat het netwerk uit duizenden onafhankelijke servers (instanties) die met elkaar kunnen communiceren. Dit werkt net als e-mail: iemand met een Gmail-adres kan probleemloos een mail sturen naar iemand met een Outlook-adres. Op Mastodon kun jij op server A zitten en moeiteloos iemand volgen op server B.
- **Dataminimalisatie:** Het verdienmodel is niet gebaseerd op het verzamelen van jouw gegevens. Platforms zoals Mastodon registreren alleen wat technisch noodzakelijk is om de dienst te laten werken (zoals een e-mailadres en een wachtwoord). Ze bouwen geen psychologisch profiel van je op.
- **Chronologische tijdlijn zonder algoritmes:** Je ziet berichten in de volgorde waarin ze geplaatst zijn. Er is geen algoritme dat probeert je zo lang mogelijk binnen de app te houden door je op te hitsen of sensationele content te tonen.
- **Financiering via de community:** Omdat er geen advertentie-inkomsten zijn, worden de servers gefinancierd via vrijwillige donaties (crowdfunding), subsidies of kleinschalige abonnementen van de gebruikers zelf.
-

2. De economische gevolgen van de transitie

De economische impact van het verdwijnen van Meta (Facebook/Instagram) en X zou gigantisch zijn. De advertentiemarkt en de banenmotor achter de 'aandachtseconomie' moeten volledig worden geherstructureerd.

Economisch domein	Direct gevolg bij wegvallen Big Tech	Impact bij overstap naar privacy-alternatieven
Midden- en kleinbedrijf (MKB)	Zware klap voor de omzet. Kleine webshops en lokale bedrijven verliezen hun goedkope, gerichte advertentiemogelijkheden om direct klanten te bereiken.	Ondernemers moeten overstappen op contextuele marketing (adverteren op websites die inhoudelijk aansluiten bij het product) of zwaar inzetten op organische community-opbouw.
De 'Creator Economy' (Influencers)	Instorting van het huidige verdienmodel. Influencers en contentmakers verliezen direct hun miljoenenpubliek en de advertentiedeals die aan die kanalen gekoppeld zijn.	Verschuiving naar een direct-to-fan model via platforms als Patreon of Substack. Creators verdienen geld aan een kleinere, maar veel loyalere groep volgers in plaats van massale views.
Infrastructuur & Kosten	Miljardenstromen aan advertentiegeld verschuiven naar traditionele media (tv, radio, buitenreclame) en zoekmachines zoals Google.	Kosten verschuiven van 'gratis met je data betalen' naar bewust betalen voor hosting . Gebruikers of organisaties dragen zelf bij aan de kosten

van de servers die ze gebruiken.

Geopolitiek & Minder afhankelijkheid	Kansen
Tech-sector van de VS. De enorme economische en maatschappelijke macht van een handjevol Amerikaanse techgiganten wordt direct gebroken.	voor Europese digitale soevereiniteit . Er ontstaat ruimte voor lokale IT-bedrijven en open-source ontwikkelaers om de nieuwe, verspreide infrastructuur te bouwen en te onderhouden.

Strategische afweging

De uiteindelijke transitie is een directe ruil tussen **efficiëntie** en **vrijheid**:

-
- Je verliest het gemak van de 'digitale dorpsplein' waar de hele wereld op één platform te vinden is. Bedrijven moeten harder werken om hun klanten te vinden.
- Je krijgt er privacy, digitale onafhankelijkheid en een rustiger, minder manipulatief internet voor terug.

Concreet stappenplan: Marketing bedrijven zonder Facebook en Instagram

Het verdwijnen van Meta-advertenties dwingt bedrijven om over te stappen van *hyper-targeted marketing* (gericht op persoonsgegevens) naar **contextuele en community-gestuurde marketing**. Dit stappenplan helpt een onderneming om rendabel te blijven:

- **Stap 1: Claim de 'Owned Media' (Eigendom)**
 - **Nieuwsbrieven uitbouwen:** Start direct met het actief verzamelen van e-mailadressen via de eigen website (bijvoorbeeld met Substack of Mailchimp). Een e-maillijst is direct bezit; je bent niet afhankelijk van de grillen of het voortbestaan van een platform.
 - **SEO-optimalisatie:** Investeer in zoekmachineoptimalisatie (Google, DuckDuckGo). Zorg dat de website hoog scoort op specifieke zoektermen die potentiële klanten gebruiken wanneer ze actief op zoek zijn naar een oplossing.

- **Stap 2: Schakel over naar Contextueel Adverteren**
 - **Inhoudelijke relevantie:** Koop advertentieruimte in op websites, blogs of podcasts die direct aansluiten bij de branche. In plaats van te adverteren omdat iemand 'een 30-jarige vrouw in Lelystad' is (gedragsgericht), adverteer je omdat iemand *nu* een artikel leest over 'de beste hardloopschoenen' (contextueel).
- **Stap 3: Bouw organische aanwezigheid op alternatieve platformen**
 - **Zakelijk & Netwerk:** Verplaats de B2B-marketing volledig naar LinkedIn.
 - **Visueel & Informatief:** Gebruik YouTube en Pinterest voor visuele producten of handleidingen. Pinterest werkt als een visuele zoekmachine en content blijft daar jarenlang vindbaar, in tegenstelling tot de korte levensduur van een Instagram-post.
 - **Fediverse aanwezigheid:** Richt een eigen Mastodon- of Pixelfed-server in voor het merk om autoriteit en betrouwbaarheid uit te stralen binnen de privacy-community.

Gids: Zelf aan de slag op het Fediverse (Mastodon)

Overstappen naar Mastodon is eenvoudig, maar vereist een andere mindset dan je gewend bent van X of Facebook. Omdat er geen centraal bedrijf is, kies je eerst een 'thuisbasis'.

- **Stap 1: Kies een server (instantie)**
 - Ga naar de centrale website joinmastodon.org of download de officiële Mastodon-app.
 - Je krijgt een lijst met servers te zien. Deze zijn vaak georganiseerd rondom thema's (bijv. technologie, kunst), regio's of talen.
 - *Tip:* Voor Nederlandse gebruikers zijn mastodon.nl of [social.vlaanderen](https://social.vlaanderen.be) populaire, algemene keuzes. Welke server je ook kiest, je kunt altijd communiceren met gebruikers op andere servers.
- **Stap 2: Maak een account aan**
 - Vul een gebruikersnaam, e-mailadres en wachtwoord in.

- Je volledige gebruikersnaam lijkt op een e-mailadres, bijvoorbeeld: @jouwnaam@mastodon.nl. Dit adres hebben anderen nodig om je te vinden vanuit het hele Fediverse.
- **Stap 3: Richt je tijdlijnen in**
 - Omdat er geen algoritme is dat content naar je toe schuift, is je startpagina in het begin leeg. Je moet zelf actief mensen, organisaties en **hashtags** gaan volgen om je tijdlijn te vullen.
 - Je krijgt toegang tot drie verschillende tijdlijnen:
 - **Home:** Berichten van accounts die je direct volgt.
 - **Lokaal (Live):** Alle openbare berichten van iedereen op jónw specifieke server.
 - **Gefedereerd:** Een live-stroom van berichten van alle servers waarmee jouw server verbonden is.
- **Stap 4: Migreren is altijd mogelijk**
 - Bevalt de gekozen server achteraf niet? Mastodon heeft een ingebouwde verhuisfunctie waarmee je jouw volgers en instellingen moeiteloos meeneemt naar een andere server.

Bron: AI-overzicht okt 2026